

UDK: 32(497.1)''1989/1991''
327(497.4:497.5)''1989/1991''
355.02(497.4:497.5)''1989/1991''
Izvorni znanstveni članak
Primljeno: 14. 4. 2007.
Prihvaćeno: 20. 9. 2007.

Slovenija, saveznica Hrvatske tijekom razlaza s jugoslavenskom državom (od »nenačelne koalicije« do raspada vojnog saveza 1989.-1991.)

DAMIJAN GUŠTIN

Institut za noviju povijest (Inštitut za novejšo zgodovino),
Ljubljana, Republika Slovenija

U vrijeme krize SFRJ i u procesu osamostaljivanja u razdoblju od 1990. do 1991., Republika Slovenija i Republika Hrvatska povezale su se i skovale interesno savezništvo, koje se temeljilo na sličnim državnopravnim ciljevima, ugroženosti od saveznih vojnih snaga i srpskih političkih činitelja. Obje nove političke garniture, koje su pobijedile na izborima u travnju i u svibnju 1990., u svojim su novim programima utvrdile zajedničke političke ciljeve, napose u stvaranju konfederalnog modela. Međutim, različit položaj obiju republika onemogućio im je da prijedlog konfederalnog modela u međusobnim odnosima i ostvare. Zbog svoje ugroženosti dvije su republike dva puta oblikovale neformalni vojni savez i izradile mnoge elemente zajedničke obrane. Ipak, u odlučnom su se trenutku rastale kad je JNA 26. lipnja 1991. intervenirala u tada već neovisnoj Sloveniji. Položaj Slovenije nakon kratkog rata i brijunske deklaracije jako se razlikovao od položaja Hrvatske, tako da su dvije države samo povremeno surađivale u nastojanjima za međunarodnim priznanjem.

Ključne riječi: Slovenija, Hrvatska, Jugoslavija, konfederalni sporazum, JNA, Teritorijalna obrana, 1991.

Uvod

Jugoslavenska kriza, koja je izbila početkom osamdesetih godina 20. stoljeća, svaku je jugoslavensku republiku prisilila na suočavanje sa svojim položajem u zajedničkoj državi, kao i na uobličavanje svog pogleda na budućost zajedničke države u kojoj su sudjelovale 45 godina. Nisu sve republike bile u jednakom početnom položaju niti po ekonomskoj i političkoj moći, a ni prema jasnoći svojih strateških usmjerenja i političko-nacionalnih stajališta. Međutim, to što su republike oblikovale svoje programe u različitim razdobljima, a tijela federacije bili značajan institucionalni i prema političkoj snazi čak najjači igrači, koji su djelovali na temelju svoje političke moći i nadležnosti, i to što su neke republike imale na dijelove savezne uprave različit utjecaj, još je dodatno otežavalo uspostavu savezništva među republikama. Savezništva među njima nisu bila moguća u obliku klasičnih međunarodnih odnosa, nego prije svega kao više-manje eksplicitni dogovori među njihovim političkim garniturama.

Socijalističke republike Slovenija i Hrvatska bile su federalne jedinice koje je povezivao njihov objektivni položaj: prema političkoj moći bile su drugi i treći najjači partneri u jugoslavenskoj željezničkoj kompoziciji, a vodeći po gospodarskoj razvijenosti. Tradicionalna srpska politika povezivanja srpstva i jugoslovenstva bila je njihov najvažniji razlog povezivanja, iako su je često različito rješavali. Srpsko-hrvatski sukob, koji je prevladavao u Kraljevini Jugoslaviji, nakon okrutnog međunacionalnog i građanskog rata u vrijeme Drugoga svjetskog rata još je dodatno stigmatiziran. Slovenija je koncesije nerijetko dobila kao jezičak na vagi i to češće u savezu sa srpskim protuigracem, nego u povezivanju s hrvatskim, jer taj je mogao jedino ponuditi bitno manje.¹ Slično je bilo i u socijalističkom razdoblju. Obje nacije izborile su federalne države (republike), ali su djelovale pod utjecajem jedinstvenog centra političke moći KPJ/SKJ, pa je federalni sustav sa svojim mehanizmima zapravo bio nerazvijen. Koja god su posebna politička stajališta republike iskazivale i s njima nastupale u federaciji, uglavnom su njihovi postupci bili shvaćani kao politički prekršaj. Osim toga, ali i zbog ravnoteže u državi obje su republike vraćane na stari i prevladavajući kolosjek.²

Dakle, Slovenija i Hrvatska bile su u osamdesetim godinama 20. stoljeća strateške saveznice u obrani federalnog uređenja koje je uspostavljeno ustavom 1974. Jedna od glavnih značajki srpskog buđenja nakon Titove smrti bila je upravo revizija federalnog uređenja u smjeru ponovne centralizacije, a taj je njihov strateški cilj bila jedna od najugroženijih točaka koji ih je pozivao na strateško savezništvo. Tada stvoreno prešutno strateško savezništvo bilo je obrambene prirode. Do aktivnog savezništva moglo je doći kad su obje republičke političke elite i subjektivno shvatile da su napadnute.

Čvrstoća i trajanje tog savezništva stalno i ponovno ovisili su o različitom položaju obiju republika. Slovenija je bila nacionalno homogena republika čije su granice ujedno bile i granice slovenskoga etničkog teritorija. Svoju je manjinu imala izvan Jugoslavije, a manjine u Hrvatskoj jedva je bila svjesna. Hrvatska, pak, već je ustavno bila određena kao republika hrvatskoga naroda i Srba u Hrvatskoj. Srpska manjina s oko 15% stanovništva, koja je živjela u jasno određenim teritorijalnim jezgrama, upravo je zbog pripadnosti prvom protuigracu (Srbiji), onome koji je naglašavao igru prema aktiviranju (i zloporabi) širokih masa stanovništva u razdoblju srpskoga narodnog buđenja, postala politički značajnija od njezine stvarne moći. Uz to, približno jednako brojna hrvatska manjina živjela je kao jedan od triju konstitutivnih naroda u

¹ Jože PIRJEVEC, *Jugoslavija : nastanak, razvoj ter razpad Karadjordjevićeve in Titove Jugoslavije*, Kopar, Lipa, 1995., 11.-109.

² Zdenko RADELIĆ, *Hrvatska u Jugoslaviji 1945. – 1991. : od zajedništva do razlaza*, Zagreb 2006.; *Slovenska novejša zgodovina : od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije : 1848-1992*, Ljubljana 2005. S problemom federalizma i međurepubličkih odnosa bavila se Sabrina Petra RAMET, *Nationalism and Federalism in Yugoslavia 1962-1991*, Bloomington and Indianapolis, Indiana University Press, 1992. Vidi: Z. RADELIĆ, *Hrvatska u Jugoslaviji*, 620.-624.

Bosni i Hercegovini u trima teritorijalno ograničenim jezgrama u zapadnoj Hercegovini, Posavini i u srednjoj Bosni.³

Slovenija je ranih osemdesetih uglavnom usamljena u sukobu sa silama nove državne centralizacije. Proces centralizacije imao je vanjske i unutarnje uzroke, racionalne i iracionalne. Ubrzao ga je težak gospodarski položaj države, koji je ubrzavao uključivanje vanjskih sanatora i kreditora, Međunarodnoga novčanog fonda, koji je zahtijevao subsidijarnu solidarnost svih pri vraćanju kredita i kredite za ekonomsko ozdravljenje urušenoga gospodarstva koje se borilo s visokom inflacijom. To je otežalo poziciju republika koje su mogle biti saveznice u sukobu za očuvanje federalizma jer su zbog gospodarskih problema kreditno breme i ekonomske sanacije željele poduprijeti zajedničkim sredstvima. Zato su pristajale na ekonomsku centralizaciju. U gospodarskom smislu Slovenija i Hrvatska bile su potencijalne saveznice jer im je odgovarao sličan tip gospodarskog sustava. Međutim, slična struktura gospodarstva istodobno je otežavala savezništvo, jer u uvjetima socijalističkog privređivanja s ograničenim kapitalskim povezivanjem njihova gospodarstva nisu bila sposobna za suradnju, nego je, naprotiv, na unutarnjem tržištu jedno isključivalo drugo. No, unatoč tome, Hrvatska i Slovenija izmijenile su oko 10,5% svih svojih proizvoda.⁴

Za centralizaciju se zauzimaao savezni aparat, a u tom smislu najznačajniji dio bila je vojska. Jugoslavenska narodna armija početkom osemdesetih ušla je u proces redefinicije vojne doktrine, s naglaskom na većoj ulozi klasične vojske u obrani. Kao jedinstvena organizacija vojska je bila zainteresirana za politički utjecaj koji je najlakše mogla provoditi preko centra. Pokušavajući razgraditi koncept općega narodnog otpora (ONO), a zbog mogućnosti koje je pružala Teritorijalna obrana (TO), koja je bila pod djelomičnim nadzorom republika, JNA je željela ukinuti tj. integrirati i Teritorijalnu obranu. Međutim, u očima Slovenije i kasnije Hrvatske to ju je učinilo sumljivom i postupno pravim protivnikom. Na to je još više utjecalo na političko opredjeljivanje njezina vrha.⁵

I. »Nenačelna koalicija«

Kad je Slobodan Milošević iskorištavajući nacionalne frustracije Srba počeo svoj marš na savezne institucije i vlast u Jugoslaviji, Slovenija je bila usamljena u borbi s rastućom tendencijom centralizma i srpskom moći, koja je sve u srpskom bloku podređivala jednoj volji, volji novoga srpskog vođe i potencijalnoga jugoslavenskog vođe nakon Tita, Slobodana Miloševića. Vodstvo

³ Z. RADELIĆ, *Hrvatska u Jugoslaviji*, 517.-527.

⁴ Arhiv Republike Slovenije (ARS), fond AS 223, Izvršni svet SRS / RS, šk. 4869, 219. seja IS, Podlaga za oblikovanje stališ o konfederalnem položaju Republike Slovenije z vidika njenih razvojnih možnosti, 1990., 9.

⁵ Damijan GUŠTIN, »Vojaškopolitičko dogajanje v jugoslovanski krizi in osamosvojitvi Slovenije«. V: *Slovenska osamosvojitve 1991 : pričevanja in analize*, Simpozij Brežice 21. i 22. lipnja 2001., Ljubljana 2002., 193.-194.

Saveza komunista Hrvatske bilo je razapeto između simpatija za ideološkim modelom, koji je predstavljao Milošević, i brige zbog njegovih nacionalnih implikacija. Imalo je sumnje prema slovenskim pobudama, koje mu nisu bile bliske. Odobravalo je slovenska stajališta u federaciji, iako vrlo suzdržano. Iz tog vremena potječe Kučanova slikovita ocjena: »Hrvati su spremni boriti se do zadnjeg Slovenca«. ⁶ Tek kad su se srpske pobude 'događanja naroda' počele preusmjeravati prema Hrvatskoj i zlorabiti hrvatske Srbe, hrvatska politika se okrenula; to se vremenski poklopilo s promjenom većeg dijela njezina vodstva. Srpsko agitiranje za autonomnu pokrajinu hrvatskih Srba bila je, osim diskusija o jeziku definiranim u ustavu, ona točka prijeloma hrvatske šutnje koja je vodila prema čvršćem savezništvu sa Slovenijom.

Prvi put to se savezništvo jasno iskazalo na 17. sjednici Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije (CK SKJ) sredinom listopada 1988., kad je prilikom glasovanja o članovima predsjedništva predstavnika republika premalo glasova dobio jedino srpski predstavnik. Makedonski član Vasil Tupurkovski takav je ishod označio rezultatom neprincipijelne koalicije (svih ostalih republičkih SK protiv Miloševića). ⁷ Međutim, političko savezništvo između Slovenije i Hrvatske nije bilo čvrsto, više je bilo plod trenutka. Daljnja suradnja bila je više izraz taktičnih političkih interesa, nego na sličnim stajalištima zasnovane dugoročne suradnje. ⁸

Savezništvo između dviju partija niknulo je u trenutku kad se SKJ raspao - na njegovu 14. kongresu u siječnju 1990. Povezivali su ih sve sličniji položaj, pojava unutarnje političke konkurencije, koju su predstavljale nove političke skupine u obje republike, kao i odluka da neće sprječavati proces uspostavljanja višestranačke demokracije. Zapravo, proces nisu smjele, a ni mogle više spriječiti, jedino ako nisu namjeravale izvršiti političko samoubojstvo na vlastitom području. Na kongres je stigao Savez komunista Slovenije - Stranka demokratske obnove (Zveza komunistov Slovenije - Stranka demokratske preнове: SKS-SDP) s jasnom koncepcijom uspostavljanja alternativne političke platforme, čak i pod cijenu izguravanja iz SKJ. Hrvatski SK bio je u drukčijem položaju jer se u sklopu njega još uvijek događao sukob između reformista i tradicionalista. Izlazak SKS iz jugoslavenske komunističke stranke i njezino načelno ustrajanje da svejugoslavenske partije nema više, prouzročila je njezin konačni slom. SK Hrvatske svojim je inzistiranjem da se nakon odlaska slovenske delegacije Kongres prekine, zapravo potvrdio njezin raspad. ⁹

Stranke, slovenska SKS - Stranka demokratske obnove i SKH, svaka na svom području, do izbornog mjeseca pokušale su izbjeći nemoguće - gubitak velikog dijela političkog prostora koji su osvajale nove političke stranke. Teško je tvrditi jesu li bile u nekakvom savezništvu, osim u onom objektivnom,

⁶ Božo REPE, *Jutri je nov dan*, Ljubljana 2002., 31.

⁷ *ISTO*, 32.

⁸ *ISTO*, 33.

⁹ *Delo*, 2. 3. 1990., »Stranka demokratske preнове ni zaklenila vrat za ZKJ«.

povezani položajem u kojem su se našle i s jednakim ciljem.¹⁰ Isto vrijedi za oba republička vodstva, iako ih je povezivala povremena briga za obranu pred centralnim institucijama i, još više, pred srpskim vodstvom koje je u tom trenutku agresivno izložilo svoju koncepciju preobrazbe Jugoslavije u »učinkovitu federaciju«.¹¹

Slično vrijedi i za obje oporbe u nastajanju u Sloveniji i u Hrvatskoj. Svaka od njih imala je svoj intenzivan unutarnji život u kojem je bilo samo malo pozornosti namijenjeno drugome, a još manje vremena posvećeno je međusobnom usklađivanju. Uz to, utemeljivanje novih stranaka bilo je ponešto različito na obje strane. U Sloveniji se tijekom razdoblja od dvije godine oblikovalo šest novih političkih stranaka: dvije liberalne, jedna demokratska u centru, narodna, socijaldemokratska, kršćansko-demokratska i ekološka. Od spomenutih stranaka nijedna nije prevladavala. No, u Hrvatskoj je nastajao novi politički prostor na oporbenoj strani pod prevlašću Hrvatske demokratske zajednice (HDZ), koja je uključivala kako nacionalnu, tako i socijalnu komponentu, iako su nastale i stranke drugih usmjerenja: socijalnoliberalne, seljačke i kršćansko-demokratske.¹² Tako je i slovenska oporba računala na savezništvo s Hrvatskom, prije svega po inerciji, a nije se s time (barem ne javno) previše bavila. Usredotočenost na velike unutarnje političke teme rezultirala je time da se smatralo da je odnos dviju republika neproblematičan. Program DEMOS-a (Demokratska oporba Slovenije: Demokratske opozicije Slovenije) spominjao je Hrvatsku samo kao područje s kojeg bi mogla doći prijetnja Sloveniji: ne zbog same republike, nego kao izvor represije projugoslavenskih sila, prije svih JNA. Poneki u oporbenim redovima Hrvatsku su vidjeli kao mogućnost za unutarnju eksploziju u Jugoslaviji.¹³ Sve je to kočilo aktivno savezništvo.

Na kongresu Slovenskih socijaldemokrata 3. ožujka 1990. bili su i gosti iz Hrvatske. Kongres su u ime Socijaldemokratske stranke Hrvatske pozdravili Antun Šagovac i u ime Hrvatskoga socijalno-liberalnog saveza Ljubomir Antić.¹⁴ Koliko znamo, oporbeni predstavnici, HDZ-a i Slovenskoga demokratskog saveza (Slovenska demokratska zveza), prvi put su se sreli u Otočcu na Krki 6. travnja 1990., dakle još prije izbora. Zajednička izjava naglašavala je nužnost potpune samostalnosti obaju naroda te je sugerirala da je jugoslavenska ideja mrtva.¹⁵ Tada su izbori u obje republike već bili stvarnost, a izborne kampanje već u tijeku.

¹⁰ Zdenko ČEPIČ, Opozicija »opozicije«, *Časopis za zgodovino in narodopisje*, 2001, .3-4., 72 (37), (Demosov zbornik), 618.-628.

¹¹ Prestanak svojih mandata predsjednici izvršnih vijeća Slovenije i Hrvatske obilježili su zajedničkim susretom u Zagrebu 6. travnja 1990. Prema izjavi za javnost, razgovarali su o zajedničkom djelovanju obju republika u Radnoj zajednici Alpe - Adria i o međusobnim projektima, pa i o autocesti Šentilj - Zagreb, Trst - Rijeka i Ljubljana - Zagreb, *Delo*, 7. 4. 1990., »Skupna prizadevanja Slovenije in Hrvaške«.

¹² Z. RADELIĆ, *Hrvatska u Jugoslaviji*, 590.-591.

¹³ Prim. Viktor BLAŽIČ, Odkritje Hrvatske, *Demokracija II*, 8. 5. 1990.

¹⁴ *Demokracija II*, 6. 3. 1990., 9., 5.

¹⁵ *Delo*, 9. 4. 1990., »Hrvaški in slovenski demokrati: samostojnost obeh narodov«.

II. Savezništvo u osamostaljivanju

Višestranački izbori, u Sloveniji izvršeni u travnju 1990., a u Hrvatskoj u travnju i svibnju 1990., poprilično su promiješali karte i u odnosima između obje do tada vodeće garniture, koje su proizašle iz redova SKJ. DEMOS u Sloveniji i HDZ u Hrvatskoj svojim su izbornim pobjedama diktirali politički tempo. Razumljivo, svaka od dviju pobjedničkih garnitura trebala je vremena kako bi se ustalila kod kuće, a tek nakon toga počele su se zanimati za okolnicu. Kandidat za predsjednika Izvršnoga vijeća Hrvatske Stjepan Mesić izjavio je da »nije slučajnost da su programi novih vlasti u Sloveniji i Hrvatskoj tako slični i da ćemo se najvjerojatnije jednakim postupcima prihvatiti rješavanja problema, dakako, s pomoću plodne suradnje da nam zajedno bude lakše«. ¹⁶

Oba nova vodstva bila su pod velikim pritiscima, iako višestranačke izbore i njihove političke posljedice nitko nije negirao. Vojno vodstvo bilo je najpoduzetnije: baš u predizborno vrijeme početkom travnja sekretar za narodnu obranu Veljko Kadrijević posjetio je jedinice u Sloveniji i u Hrvatskoj. Odmah nakon izbora vojno je vodstvo odlučilo obje republike 'osigurati' od mogućeg korištenja TO-a u njihovoj obrani i to tako da je odredilo prebacivanje svog preostalog oružja TO-a u osigurana armijska skladišta. Odluka je u Hrvatskoj potpuno uspjela, a u Sloveniji samo dijelomično. ¹⁷ Početno napeto stanje u odnosima s JNA snažno je odredilo poteze obaju novih republičkih vodstava. Upravo zbog dvojbi znači li oduzimanje oružja i istodoban nastup novog predsjednika predsjedništva SFRJ Jovića pokušaj uvođenja izvanrednih mjera, republičke delegacije, tada još samo vodstva HDZ-a i Demosa - jer još nisu konstituirali vlade - sastale su se u Otočcu na Krki 17. svibnja 1990. Prihvatili su zajedničku izjavu za javnost u kojoj su osudili kako Jovićevo nastup, tako i naređenje Saveznog sekretarijata za narodnu obranu. ¹⁸ Glavni dio sastanka vjerojatno je bio posvećen razmjeni iskustva i usklađivanju stajališta glede ustava, gospodarskih, financijskih i aktualnih pitanja. Po svemu sudeći dogovorili su kompleksno usklađivanje stajališta u pogledu pitanja u federaciji i međusobnih problema na svim područjima.

Upravo ugroza od JNA i federalnih tijela povezivala je obje republičke garniture, a time i obje republike, čije je javno objavljeno načelo bila preobrazba u konfederaciju tj. uvjetno definirano osamostaljenje. No, pogled na to presudno pitanje nije bio posve jednak. Slovenci su konstatairali da se hrvatski pogled na konfederaciju, unatoč javnom uvjeravanju o istovjetnosti pogleda, prilično razlikuje. ¹⁹ Konfederacija je značila da će obje republike u međusobnim odnosima postupno uvesti načela međunarodnih odnosa, ali to nije bio prioritet ni jedne ni druge republičke vlasti, jer su mnogi drugi problemi zahtijevali

¹⁶ Delo, 12. 5. 1990., *Sobotna priloga*, »Podravski motivi v jadranski usmeritvi«.

¹⁷ D. GUŠTIN, »Vojaškopolitičko dogajanje v jugoslovanski krizi in osamosvojitvi Slovenije«, n. dj., 199.

¹⁸ Delo, 18. 5. 1990., »Izredni ukrepi samomor SFRJ, Izjava Demosa in HDZ«.

¹⁹ Delo, 19. 5. 1990., »Tuđman: izredne razmere bi pomenile popoln zlom države«, *Sobotna priloga* 19. 5. 1990., B. JEŽ, »Slovenska 'realpolitika'«. Jež je napisao: »Tuđman govori o konfederaciji, a dobro zna da je ona ostvariva samo za Sloveniju. Hrvatskoj neće donijeti ništa.«

više političke pozornosti, a konfederacija je ionako bila tek nesiguran politički projekt. Najava međusobnih usklađivanja postala je stvarnost. To se iskazivalo češćim osobnim susretima ministara jer su, ipak, zajednički interesi zahtijevali brže i neposrednije usklađivanje. Dotadašnje službe za međurepubličku suradnju bile su nedovoljne. Međusobni kontakti Slovenije i Hrvatske bili su u ljeto 1990. intenzivniji, ovisni i o pritiscima sa srpske i savezne strane. Tako su se 18. lipnja 1990. u Otočcu na Krki iz svake vlade sreli po tri ministra koji su raspravljali o zajedničkim interesima na području školstva i znanosti. U Zagrebu su se sreli sredinom srpnja.²⁰

Konfederalni sporazum

Dana 2. srpnja 1990. slovenska je skupština prihvatila *Deklaraciju o suverenosti Republike Slovenije*.²¹ Njome je naglasila da je Slovenija neovisna država koja je, kao što je i pružala dojam, samo s još jednom nogom u Jugoslaviji. U *Deklaraciji* je bio osnovni naglasak na tome da svaki savezni zakon ili propis mora dobiti slovensku ratifikaciju tj. potvrdu prije nego što stupi na snagu u Sloveniji. *Deklaracija* je napose obvezala Izvršno vijeće da u roku od dva mjeseca pripremi ustavni zakon u kojem će biti eksplicitno navedeno koji savezni zakoni neće više vrijediti. *Deklaracija* je trebala biti izraz nezadovoljstva radikalnog dijela DEMOS-a koji se nije slagao s pisanjem novog ustava u mješovitoj komisiji »povjerenja vrijednih«, koja je utemeljena 25. lipnja i kojoj je okvirna polazišta odredilo predsjedništvo republike.²² U cilju ublažavanja dojma o samostalnim (sebičnim) potezima Slovenije, što ne bi bilo politički mudro, član Predsjedništva Republike Slovenije Matjaž Kmecl predlagao je ozbiljan test mogućega konfederalnog preuređenja Jugoslavije.²³ Jugoslavensko predsjedništvo je, naime, reagiralo na *Deklaraciju* veoma oštro naglasivši da je slovenska skupština time uzela pravo da preuređuje Jugoslaviju, zapravo federalne odnose. Zato je zahtijevalo da je skupština opozove.²⁴ Bez obzira na to što je predsjedništvo republike odbacilo interpretaciju saveznog predsjedništva i, prije svega, opoziv *Deklaracije*, »odlučilo je predložiti trenutačne razgovore svim predsjedništvima socijalističkih republika«. ²⁵ Više predstavnika republika složilo se s time, a u predsjedništvu SFR Jugoslavije bilo je dogovoreno da pristaše konfederalne ideje, dakle Slovenija i Hrvatska, izrade prijedlog konfederalnog ugovora.

Predsjedništva republika dogovorili su suradnju, što je bio povod za rad dviju skupina stručnjaka u razdoblju od srpnja do listopada 1990.²⁶ Slovenska

²⁰ ARS, AS 223, šk. 4866, 7. seja IS SRS 26. 6. 1990.

²¹ Božo REPE, *Viri o demokratizaciji in osamosvojitvi Slovenije (II. del: Slovenci in federacija)*, Ljubljana 2003. (dalje: *Viri DOS, II*) dok. 52, Deklaracija o suverenosti Republike Slovenije, 2. 7. 1990.

²² *Viri DOS II*, dok. 51., 222.

²³ B. REPE, *Jutri je nov dan*, n. dj., 56.

²⁴ *Viri DOS, II*, dok. 54, Saopštenje sa sednice od 6. jula 1990. godine.

²⁵ *Viri DOS, II*, dok. 55, zapisnik 9. seje predsedstva R Slovenije, 6. 7. 1990.

²⁶ Dimitrij Rupel, tadašnji ministar za vanjske poslove, tvrdi da slovenska strana nikada nije izradila bilo kakav eksplicitni prijedlog konfederacije. Vidi: Dimitrij RUPEL, *Skrivnost drža-*

strana je za izradu polazišta ovlastila radne skupine u sekretarijatu za zakonodavstvo i za društveno planiranje. Potkraj kolovoza 1990. one su izradile dva dokumenta koje je vlada razmotrila sredinom rujna 1990. U studijama *Mogući elementi konfederalnog sporazuma* i *Osnove za oblikovanje stajališta o konfederalnom položaju Republike Slovenije sa stajališta njezinih razvojnih mogućnosti* (*Možni elementi konfederalne pogodbe* i *Podlaga za oblikovanje stališč o konfederalnem položaju Republike Slovenije z vidika njenih razvojnih možnosti*), predstavljene su moguće varijante i otvorena pitanja koja bi konfederalno preuređenje države potaknulo, iako nisu nigdje eksplicitno odredili izvor konfederalnog sporazuma. Naprotiv, ministri su čak smatrali da pripremljeni materijali ne predstavljaju slovenska stajališta o konfederalnom sporazumu, a napose zato jer su neki od njih znali za hrvatsku analizu o konfederalnom statusu. Smatrali su da je ta hrvatska studija previše federalistička i da premalo uzima u obzir samostalnost republike.²⁷

Predsjedništvo Republike Slovenije je 28. kolovoza 1990. razmatralo pripremu konfederalnog sporazuma naglasivši nužnost usklađivanja dvaju prijedloga. Razvila se rasprava o mogućnostima zajedničkog nastupa. Slovenski politički vrh ocijenio je da je slovensko i hrvatsko razumijevanje uloge konfederalnog sporazuma dijametralno suprotno: za Sloveniju to je bio minimum, za Hrvatsku maksimum. No, i takav je, prema mišljenju većine u slovenskom vodstvu, bilo za Hrvatsku teško ostvarivo. Član predsjedništva Dušan Plut zauzimao se da u konfederaciju bude uključena još i Bosna i Hercegovina, što bi smanjilo neprihvatljivost takve konfederacije. Osim toga, pitali su se tko će uopće biti u konfederaciji i hoće li Hrvatska moći voditi konfederalno usmjerenje s obzirom na velike teškoće s tada pokrenutom 'balvan revolucijom' u Krajini.²⁸

Prema izvješću slovenskog ministra vanjskih poslova ozbiljan rad na konfederalnom sporazumu pokrenut je tek u rujnu 1990. Kad su u ruke dobili hrvatski nacrt učinio im se neprihvatljiv. Proizlazio je iz pretpostavke da konfederacija ima više saveznih nadležnosti: ustav, savezni sud i vladu s ograničenim nadležnostima s dislociranim ministarstvima. Rupel je zamišljao konfederaciju kao »labav savez suverenih država«, prije svega kao gospodarski savez. S konfederalnim prijedlozima najviše se bavio predsjednik parlamenta France Bučar.²⁹ Rupelovo i slovensko razumijevanje konfederalnog okvira (s Hrvatskom) najbolje otkriva Rupelova izjava na saboru Slovenskih demokrata 29. rujna 1990: »Za nas konfederacija nije put u neku treću Jugoslaviju, za nas je konfederacija put iz Jugoslavije.«³⁰ Inače, obje inačice trebali su uskladiti na zajedničkom sastanku i nakon toga to predstaviti kao zajednički prijedlog 4.

ve, Ljubljana 1992., 70. Naime, Predsjedništvo republike je potkraj kolovoza preporučilo da se izrade samo elementi konfederalnog sporazuma, ali ne (još) i prijedlog. Vidi: Jerca VODUŠEK - STARIČ, »DEMOS in slovensko predsedstvo«, *Časopis za zgodovino in narodopisje*, 2001., 3.-4. (Demosov zbornik), 494.

²⁷ ARS, AS 223, šk. 4869, 19. seja IS.

²⁸ *Viri DOS, II*, dok. 49, zapisnik 13. seja P RS 29. 8. 1990.; B. REPE, *Jutri je nov dan*, n. dj., 60.

²⁹ D. RUPEL, *Skrivnost države*, n. dj., 70.

³⁰ ISTO, 76.

listopada 1990. Ipak, treba naglasiti da je i zajednički dokument bio samo model, a ne prijedlog za konkretni konfederalni dogovor.³¹

Međutim, ideja o konfederaciji za slovensku stranu već je izgubila svoj temeljni politički naboj, iako je za Hrvatsku ostala značajna nešto dulje. Ključni trenutak bilo je savjetovanje svih političkih stranaka koje je organiziralo predsjedništvo republike 11. i 22. listopada 1990. Vođa koalicije DEMOS najjasnije je iskazao stajalište da se napusti ideja o konfederaciji, time i tijesni savez s Hrvatima.³² Za javnost je u objašnjenju tog pitanja, u doba plebiscita u prosincu 1990. u Sloveniji, bilo jasno naglašeno da Slovenija može, u skladu sa svojom neovisnošću, sklapati konfederalne sporazume s drugim subjektima. Ali karakteristično je da je slovenski politički vrh počeo izbjegavati ime konfederacije: predsjednik Kučan je, primjerice, 23. studenog rekao da bi bio primjereniji naziv Jugoslavenska ekonomska zajednica.³³

III. Saveznici u osamostaljivanju

Najviša razina savezništva između objiju republika počelo je kasnog proljeća 1990. Kontakti između dviju novih garnitura bili su uspostavljeni nakon preuzimanja vlasti. Došlo je do niza međusobnih susreta. Pojedina tijela telefonski su se dogovarala i informirala, a u nizu pitanja dogovarala su se u vezi s nastupom u saveznoj skupštini. Određeno neraspoloženje na slovenskoj strani izazvalo je poprilično svojeglavo ponašanje hrvatskih tijela jer se nisu, kako je ona smatrala, držali dogovora.³⁴

Hrvatski ministar obrane general Martin Špegelj nastojanje za obrambeno povezivanje svih ugroženih (Albanaca, Muslimana, Slovenije i Hrvatske) smatrao je jednim od triju strateških ciljeva Hrvatske.³⁵ S obzirom na to da su i na slovenskoj strani Hrvatsku shvaćali kao najvjerojatniju partnericu u konfederalnom uređenju, nije bilo puno rasprava o mogućim spornim pitanjima. No, neovisni stručnjaci već su upozorili na problem morske granice i slovenskog izlaza na otvoreno more. Međutim, s obzirom na moguću konfederaciju, to se smatralo poprilično nevažnim: neriješeno pitanje granice ne bi smjelo utjecati na opće slovensko - hrvatske odnose: »Morsku granicu između Hrvatske i Slovenije ne smijemo smatrati kao jedno od prioriternih pitanja jer svi oblici suradnje između republika ovise od sadržaja budućeg konfederalnog sporazuma.«³⁶ Drugi razlog za slovensku suzdržanost odnosio se na utjecaj hrvatsko - srpskog konflikta na suradnju Slovenije i Hrvatske. Janezu Janši, tada sekretaru za narodnu obranu u Izvršnem vijeću skupštine Republike Slovenije, bilo je jasno da je jedan od najpredvidljivijih scenarija jugoslavenske krize međunacionalni sukob između Srba i Hrvata, koji bi vodio u raspad susjedne

³¹ Viri DOS II, dok. 107, »Model konfederacije v Jugoslaviji. Ljubljana, Zagreb«, 4. 10. 1990.

³² J. VODUŠEK - STARIĆ, »DEMOS in slovensko predsedstvo«, n. dj., 495.

³³ Delo, 24. 11. 1990., 275, »Neuspjeh plebiscita bi bil prava katastrofa«.

³⁴ ARS, AŠ 223, šk. 4868, 18. seja IS SRS.

³⁵ Martin ŠPEGELJ, *Sjećanja vojnika*, Zagreb 2001., 147.-148.

³⁶ Delo, 24. 11. 1990., *Sobotna priloga*, Mirjam ŠKRK, »Slovenija, Jugoslavija in morje«.

republike na dva odvojena dijela. Predviđao je mogućnost proglašenja izvanrednog stanja zbog međunacionalnih sukoba ili zbog intervencije policije na kninskom području. U kolovozu ili početkom rujna 1990., primjerice, Janša je predviđao da se u slučaju takvog zaoštavanja jugoslavenske krize Slovenija neće uplitati, nego će se, štoviše, trebati pobrinuti za svoju sigurnost uspostavljanjem sigurnosnog pojasa uz granicu kako se sukobi ne bi prenijeli na slovensko područje.³⁷

Jesen 1990. bilo je razdoblje kad su obje potencijalne saveznice u nastavku zaoštavanja jugoslavenske krize stvarale svoja tijela za slučaj akutnog pogoršanja stanja. Hrvatska je pripremala ustav i istodobno gradila obrambeni sustav jer je bila gotovo bez oružanih snaga. Međutim, slovenska politička elita se, nakon spoznaje da do prihvaćanja ustava neće doći tako brzo kao što je bilo planirano još početkom ljeta, usmjerila prema pripremi plebiscitnog opredjeljivanja stanovništva. To je značilo da treba ponoviti punu političku mobilizaciju.³⁸ Hrvatska politika, koja je pripremala ustav, bila je iznenađena zaokretom i Tuđmanovo upozorenje u središnjim novinama dobilo je rječit naslov – »U Sloveniji ste pomalo nestrpljivi« (»V Sloveniji ste malce nestrpni«).³⁹ Zato su se delegacije objiju republika na najvišoj razini nakon duljeg vremena opet sastale na Trškoj gori pokraj Novog Mesta 22. studenog 1990. Oba predsjednika predsjedništva mogli su samo utvrditi da se slovenski i hrvatski put, uspoređujući oblike ostvarenja još uvijek jednakoga političkog cilja objiju republika, i to »suverenosti i samostalnosti«, razilaze. Na temelju te činjenice hrvatska strana naglasila je da ulogu koju u slovenskom primjeru ima plebiscit, u Hrvatskoj ima izrada i prihvaćanje novog ustava, koji je bio planiran za potkraj prosinca 1990. Predsjednici su se dogovorili da će republike sastaviti nekakve dokumente o namjerama objiju republika s kojima bi svima, a, vjerojatno, najviše političkim protivnicima, pokazali jasno i otvoreno kakve državnopravne i političke ciljeve imaju republike.⁴⁰ Može se pretpostaviti da su taj dokument sastavile ili razmatrale ustavne komisije slovenske skupštine i hrvatskog sabora koje su se sastale u Ljubljani 4. prosinca 1990. na dvosatnom zasjedanju iza zatvorenih vrata. Na susretu predsjednika predsjedništava dviju republika u Celju 7. prosinca 1990., po svemu sudeći bio je predviđeno i javno najavljen potpisivanje nekakvoga konfederalnog sporazuma između republika, što je bilo u zadnjem trenutku otkazano.⁴¹ Najvjerojatnije je to bio zadnji pokušaj da obje države zaista sklope konfederalni savez.

³⁷ Janez JANŠA, *Premiki : nastajanje in obramba slovenske države 1988-1992.*, Ljubljana 1992., 54.-55.

³⁸ *Viri DOS, II*, dok. 60, «Osamosvajanje Slovenije», 30. 11. 1990.

³⁹ *Delo*, 19. 11. 1990. Najavu plebiscita suzdržano je ocijenila i predsjednica Savka Dabčević Kučar. *Delo*, 16. 11. 1990.

⁴⁰ *Delo*, 23. 11. 1990., »Suverenost in samostojnost, a ne na rovaš drugih narodov«.

⁴¹ *Delo*, 8. 12. 1990., »Novi celjski dogovor Hrvaške in Slovenije«. Prema tumačenju tog izvješća hrvatska delegacija imala je sa sobom više inačica novoga konfederalnog sporazuma, čime se implicite sugeriralo da ga je izbjegla Slovenija. Međutim, članak u *Borbi*, koji je *Delo* prenijelo nakon nekoliko dana, jasno tvrdi da je potpis izbjegla Hrvatska, jer je shvatila da joj konfederacija u tom trenu šteti s obzirom na odnose s drugim partnerima. Usp.: *Delo*, 12. 12. 1990., »Tuđmanova košarica prijatelju Kučanu«.

Na tempo osamostaljenja utjecalo je i prijelazno razdoblje koji su odredile države. U prijelaznim odredbama novog ustava Hrvatska se odlučila za vremenski neograničenu odredbu da do novog dogovora među jugoslavenkim republikama, zapravo drukčije odluke Sabora, ostane u sastavu SFRJ.⁴² Suprotno tome, iako pod utjecajem uvjerenja da globalno ugodno razdoblje za osamostaljenje neće trajati dugo, nego najviše šest mjeseci, a u kojem bi trebalo doći do dogovora o sudbini Jugoslavije, slovenska je strana odlučila da će nakon šest mjeseci Slovenija u svakom slučaju proglasiti neovisnu državu.⁴³ I to je određivalo poteze Slovenije koji su utjecali na savezništvo s Hrvatskom.

»Vojni pakt« Slovenije i Hrvatske

Početkom 1991. savezna su tijela, najviše Predsjedništvo SFRJ pod utjecajem Saveznog sekretarijata za narodnu obranu, osredotočili svoj pritisak na Sloveniju i Hrvatsku preko zabrana osnivanja nelegalnih vojnih jedinica i nelegalnog naoružavanja.⁴⁴

Pod utjecajem snažne ugroženosti zbog ultimativnog zahtjeva saveznih tijela da se sve paravojne organizacije razoružaju do 20. siječnja 1991. – dakle, bila je riječ uglavnom o vojnim prijetnjama – dvije su republike sklopile i međusobnu savez koji bi se izražavao usklađenim vojno-političkim djelovanjem u slučaju oružane intervencije JNA. Ministri obrane i unutarnjih poslova objiju republika su 20. siječnja 1991., za vrijeme posjeta Janše i Bavčara Zagrebu, predlagali neku vrstu obrambenog sporazuma koji je predviđao zajedničko djelovanje objiju republika u obrani od očekivanog posredovanja JNA.⁴⁵ Obje republike trebale su u slučaju intervencije vojske proglasiti punu suverenost, opozvati svoje predstavnike iz saveznih tijela, prekinuti financiranje JNA, zauzeti njezinu imovinu na svom području, zahtijevati intervenciju mirovnih snaga OUN-a i uskladiti obranu.⁴⁶ Savez je predviđao i zajednički nastup protiv JNA. Predviđen je zajednički poziv državljanima objiju republika, vojnicima i oficirima da napuste redove JNA, da obje republike prekinu opskrbu jedinica i tijela JNA na svom teritoriju, da upotrijebe »sva zakonita sredstva, uključujući štabove, jedinice i ustanove Teritorijalne obrane i tijela za unutarnja pitanja« u obrani demokratskog uređenja i suverenosti objiju republika i da na to pozovu i svoje državljane. Uporaba tih sredstava, prema sporazumu, bit će dogovorena, a međusobna pomoć usklađena.⁴⁷

⁴² Delo, 24. 11. 1990., »Po osnutku ustave bo imela Hrvaška lastne oborožene sile«; *Dokumenti o državnosti Republike Hrvatske*, dok. 12, »Ustav Republike Hrvatske«, člen 140.

⁴³ Delo, 7. 12. 1990.

⁴⁴ B. REPE, *Jutri je nov dan*, n. dj., 254.

⁴⁵ M. ŠPEGELJ, *Sjećanja vojnika*, n. dj., 149. Špegelj piše kao da je obrambeni ugovor vrijedio! Izričito tvrdi da su sva četiri ministra sporazum potpisali. S obzirom na pravila pri zaključivanju (međunarodnih) sporazuma, takav je ugovor mogao imati samo status parafranja.

⁴⁶ B. REPE, *Jutri je nov dan*, n. dj., 77, 255; ARS, AS 221, »Sklepi s sestanka sekretarja za ljudsko obrambo in sekretarja za notranje zadeve Republike Slovenije in ministra za obrambo ter ministra za notranje zadeve Republike Hrvaške v Zagrebu dne 20. 1. 1991.«.

⁴⁷ M. ŠPEGELJ, *Sjećanja vojnika*, n. dj., 148.-149. Cjelovit tekst objavljen je i u: Slaven LETIČA - Mario NOBILO, *JNA – rat protiv Hrvatske*, Zagreb 1991., 73.

Međutim, taj prijedlog bio je prije svega odraz teškog trenutka u kojem je bio parafriran, što se uskoro pokazalo kad su oba vrhovna tijela saznala za njega. Slovensko rašireno predsjedništvo o vojnom savezu raspravljalo je 22. siječnja 1991. Nakon opširne rasprave prijedlog su ostavili na ledu i izradili nekakav svoj prijedlog koji bi potpisali s predsjednikom Tuđmanom.⁴⁸ Unatoč tome, do nekih je posljedica prijedloga sporazuma ipak došlo. Na operativnoj razini posebno su surađivali ministri Špegelj i Janša, ali su i tijela unutarnjih poslova razmjenjivala podatke. Na hrvatskoj je strani 25. siječnja Špegelj dobio prešutno dopuštenje vodstva za izradu cjelovitoga obrambenoga republičkog plana.⁴⁹ Najjači pritisak, koji je bio povezan sa zahtjevom za predajom oružja, bio je usmjeren prema Hrvatskoj. Vrhunac je postignut s »dokumentarnom emisijom« koju je izradila JNA, a morala ju je emitirati cijela jugoslavenska TV-mreža.

Predsjedništvo republike sredinom veljače 1991. zaključilo je da konfederaciju neće biti moguće ostvariti. Istodobno je vladajući DEMOS objavio *Dokument o razdruženju (Dokument o razdružitvi)* koji je jasno odredio slovensku namjeru da se samostalno odvoji od Jugoslavije.⁵⁰ Slovenija je i vanjskim čimbenicima počela otvoreno objašnjavati da je konfederacija ne zadovoljava. Tako je ministar vanjskih poslova Rupel u svom predavanju u Vanjskopolitičkom udruženju u Beču u travnju 1991. rekao da je Slovenija spremna pregovarati »neposredno s neslovenskim dijelom Jugoslavije u cjelini« i da je slovenska vodeća garnitura »pokopala nadu u konfederaciju, a da Hrvati ne misle jednako, što je i razumljivo zbog njihovog opterećenja sa srpskom manjinom«.⁵¹ Slovenska ocjena budućnosti savezništva je, dakle, bila izrazito realna i nije inzistirala na zabludi da je moguć dugoročni savez s Hrvatskom.

No, istodobno je stanje u Jugoslaviji obje republike prisiljavalo na savezništvo. Hrvatska je u proljeće 1991. utvrdila čvrste veze sa Slovenijom u usklađivanju procesa osamostaljenja: postale su, kao što se izrazio slovenski ministar vanjskih poslova Dimitrij Rupel, sijamske blizanke. Dana 14. svibnja 1991. u Zagrebu su se sastale delegacije obje republike. Slovenska je izjavila svoje stajalište da je sporazumno razdruženje nemoguće i da će Slovenija djelovati jednostrano te da će najkasnije 26. lipnja, kad istječe šestmesečni rok određen u plebiscitu, proglasiti neovisnost vlastite države. Hrvatska je tada tek pripremala svoj plebiscit, koji je izvela 19. svibnja 1991., tako da ju je slovenski prijedlog najvjerojatnije pogodio. Ipak, njezine je vremenske dimenzije za stvarnu pripremu na osamostaljenje skratio na 45 dana. Unatoč tome, njezin temeljni interes u tom trenutku bio je pridobiti Sloveniju za savez suverenih država s Republikom Hrvatskom. Slovenska delegacija taj je problem samo primila na znanje. Tako je hrvatskoj strani isključivo preostalo da izjavi da će slijediti

⁴⁸ ARS, AS 221, zapisnik in magnetogram 26. seje predsedstva, 22. 1. 1991. Usp. J. VODUŠEK - STARIČ, »DEMOS in slovensko predsedstvo«, n. dj., 497.

⁴⁹ M. ŠPEGELJ, *Sjećanja vojnika*, n. dj., 151.-152.

⁵⁰ J. VODUŠEK - STARIČ, »DEMOS in slovensko predsedstvo«, n. dj., 497.

⁵¹ D. RUPEL, *Skrivnost države*, n. dj., 104. Vidi: *Slovenska pot do samostojnosti in priznanja*, Ljubljana 1992., 131.

slovensko proglašenje neovisnosti, možda samo s jednodnevnom pomakom. Međutim, još uvijek je hrvatski interes bio stvoriti savez suverenih država koji bi sa svojim potencijalom osamio srpski blok te bi tako postigao raspad države na dva dijela. Hrvati su govorili da će savez suverenih država ponuditi i Bosni i Hercegovini i Makedoniji, čime bi srpski blok zaista izolirali.⁵²

Neizbor očekivanog kandidata za predsjednika, Stjepana Mesića, kandidata Hrvatske, 15. svibnja 1991., povezo je obje republike, a krizu doveo do vrhunca. Iako su njihova dva predstavnika u predsjedništvu sačuvali svoju viziju i aktivnost, obojica su djelovali protiv srpskog bloka. Međutim, Mesić je kao predsjednik u svoju funkciju uložio više energije od Drnovšeka.⁵³

Nakon susreta obaju predsjednika republika, na temelju sporazuma iz siječnja 1991., počele su pripreme operativne razine o vojnoj suradnji, prije svega ažuriranje i sinkronizacija obrambenih planova obju republika. Zajednički plan obrane predstavnici obju sekretarijata za obranu počeli su pripremati sredinom svibnja 1991. Pripremali su dva strateško-operativna plana sa zajedničkim ishodištem: teritorijalni rat na području obju republika, bez frontalnog sukoba. Kao što slijedi iz plana, zajedno je ocijenjeno da obje republike raspolazu s oko 162.000 vojnika (polovica su bili izvježbani pripadnici TO i ZNG) i pješadijskim naoružanjem i s 210 minobacača i topova. Koncentracija obrane bila je predviđena na srijemsko-dunavskom smjeru, gdje bi trebao biti miniran pogranični pojas. Bilo je dogovoreno da će Slovenija koncentrirati mobilizirane jedinice TO-a na području između Sevnice i Ptuja te između Ilirske Bistrice i Kostanjevice. Drugih velikih aktivnosti u planu za Sloveniju nije bilo. No, bilo je predviđeno da će izvesti više desetaka sinkroniziranih napada na vojna skladišta i usamljene vojarne, a u skladu s količinom osvojenog oružja izvodilo bi se i ubrzano novačenje i prilagođavao intenzitet vojnih akcija. Zbog nadmoći zrakoplovstva JNA trebali su izbjegavati preveliku koncentraciju vojske.

Obrambene snage obju država trebale su nastupiti s 24-satnom ili 48-satnom zadržkom, a u tom vremenu bi bilo jasno može li se agresija zaustaviti diplomatskim putem tj. takvom bi se zadržkom svjetskoj javnosti jasno pokazalo tko je izvršio agresiju. Početak vojnog odgovora trebale su biti blokade vojarni uz potporu iznutra te zauzimanje skladišta oružja, što bi priskrbilo naoružanje za one koji bi napali i zauzeli vojarne. Računalo se da bi odnosi snaga bili pogodni za saveznice, zato bi morale obje republike ustrajati u borbi do osvajanja svih pričuva JNA i ne pristajati na primirje. Tvorci plana ocjenjivali su da bi JNA za bilo kakav ponovni udar trebala barem dva mjeseca, a da neće moći nastupiti sa svim mobiliziranim snagama iz srpskog prostora jer je opasno ostaviti Kosovo, ali i Vojvodinu, bez vojnog nadzora. Jedina opasnost trebale bi biti jedinice pobunjenih hrvatskih Srba, iako je prema istoj ocjeni bilo malo vjerojatno da bi te jedinice širile svoj krug djelovanja prema hrvatskim područjima. Tako su, ocjenjujući protivnika, računali prije svega sa snagama 5. armijskog područja JNA, koji je, prema procjeni, imao oko 44.000 vojnika

⁵² B. REPE, *Jutri je nov dan*, n. dj., 77.-78.

⁵³ ISTO, 80.-87.

s oko 620 tenkova, od toga 460 konzerviranih. Te snage su detaljno ocijenili i odredili djelovanje protiv njih. S obzirom na to da je zrakoplovstvo JNA bilo tako nadmoćno, protuzrakoplovnoj obrani dali su prioritet i složili se da može doći do napada na gradove i druga naselja. No, u vojnom smilu to ne bi promijenilo odnose snaga.⁵⁴

Dogovorena je bila izmjena po dva časnika za vezu, stvaranje dviju zapovjednih centara u Ljubljani i Zagrebu te njihova stalno aktivna tehnička veza. Simptomatično je da je obećano da će opremu za zagrebački centar priskrbiti Ministarstvo za obranu Republike Slovenije. Zapravo su bile instalirane različite veze, od računalnih, radiotelefonskih i zaštićenih telefonskih te internih televizijskih veza, ukupno 24 kanala.⁵⁵

S obzirom na to da je vojna suradnja bila i politička suradnja i da bi napad JNA na jednu od republika značio napad na obje, ministri obrane dogovorili su se da će potaknuti i potpisivanje formalnog sporazuma o zajedničkoj obrani. Ali i izrada te usklađivanje planova zahtijevalo je određeno vrijeme. Planovi su bili završeni tek 17. lipnja. Plan dvaju ministara za međudržavnu formalizaciju obrambenog sporazuma politička su tijela prihvatila tek u drugoj polovici lipnja, kada je 25. lipnja 1991. potpisan *Sporazum o prijateljstvu i suradnji te međusobnom priznanju (Sporazum o prijateljstvu in sodelovanju ter medsebojnom priznanju)*.⁵⁶

Interesni savez između dviju republika mogao je opstati dokle god su jedni i drugi znali da plan JNA predviđa uključenje Slovenije u jugoslavenski okvir. Obavještajni podaci, koje su uhvatile obavještajne službe objiju republika, svjedočili su o pripremama vojske na temelju plana *Sutjeska - 2*, koji je bio pripremljen u slučaju napada NATO saveza sa zapada.⁵⁷ Dana 20. lipnja hrvatski su obavještajci saznali da su godišnji odmori u JNA ukinuti, a 22. lipnja da savezna vlada nešto priprema kako bi spriječila proglašenje neovisne Slovenije, koja je bila dogovorena za 26. lipnja. Špegelj je telefonirao Janši, koji mu je potvrdio da ima(ju) i sam(i) takvu vijest, ali da će svejedno proglasiti neovisnost. Špegelj je 25. lipnja saznao da u JNA stvaraju jedinice i na poligonima vježbaju zaštitu kolone u kretanju. Slične informacije imali su i u Sloveniji.⁵⁸ Predsednik SIV-a je 21. lipnja u saveznoj skupštini svečano izjavio da će SIV svim sredstvima spriječiti jednostranu promjenu unutarnjih ili vanjskih granica države.⁵⁹ Savezništvo objiju budućih neovisnih država jačao je orkestriran vanjski pritisak, kako SAD-a (posjet ministra vanskih poslova Jamesa Bakerja u lipnju 1991.) tako i Europske zajednice (izjava ministara vanjskih poslova 23. lipnja). Čini se da je u međunarodnim susretima hrvatsko vodstvo uvjeravalo da će se Hr-

⁵⁴ M. ŠPEGELJ, *Sjećanja vojnika*, n. dj., 218.-220.

⁵⁵ ISTO, 220.

⁵⁶ ISTO, 218., 220. No, istodobno je izrada zajedničkih planova za obranu bila zadnji Špegeljev angažman kao ministra obrane jer je već 15. lipnja znao da prelazi na novu dužnost. Dana 20. lipnja bio je imenovan za zapovjednika Zbora narodne garde, a ministar obrane je postao dr. Šime Đodan.

⁵⁷ ISTO, 224.

⁵⁸ ISTO, 226., 227.

⁵⁹ B. REPE, *Razglasitev osamosvojitve. V: Viri 19, 19. Usp. Andrej LOVŠIN, Skrita vojna : spopad varnostno obveščevalnih služb : 1990-1991.*, Ljubljana 2001.

vatska odcijepiti odmah nakon Slovenije, što je trebao biti posredan pritisak na Sloveniju da uspori proces svog osamostaljivanja. U očima nekih slovenskih političara Hrvatska je bila zapravo protivnica slovenskog osamostaljenja.⁶⁰

Međutim, drugima u jugoslavenskom kotlu bilo je lakše pomiriti se s odlaskom Slovenije. Srbima je tada već bilo to i u interesu, dok su si drugi utvarali da bi bez Slovenije Jugoslavija mogla još egzistirati, pa čak i djelovati. Tako je predsjednik Alija Izetbegović slovenskoj strani dao na znanje da bi bilo lakše ako ne bi ušla »u kompoziciju« s Hrvatskom.⁶¹ Dakako, njegovo lakše prihvaćanje odcjepljenja Slovenije, pored realnog rezoniranja, temeljilo se i na vlastitom interesu, jer bi osamostaljenje Hrvatske snažno uzdrimalo i njegovu republiku.

IV. Slom savezništva

Savezna vlada je konačno 26. lipnja rano ujutro, ali i JNA (a njezin plan bi se trebao početi izvršavati već 26. lipnja u 6.00 sati, ali su u noći pomaknuli za 24 sata) odlučila je da će intervenirati samo u Republici Sloveniji. Za taj korak bilo je nekoliko značajnih razloga: slovensko ostvarenje osamostaljenja – preuzimanja carina i graničnih prijelaza, ocjena da će se predsjednik Tuđman pokoriti nakon što će vidjeti nastup vojske u Sloveniji, pomanjkanje snaga kako bi mogli intervenirati u svim republikama, zapravo da bi mogli nastupiti jednako intenzivno u Hrvatskoj i na vanjskim granicama Slovenije prema zapadu.⁶² Vjerojatno su postojali i iracionalni razlozi; mržnja generala JNA prema slovenskom vodstvu, uzrujavanje zbog izjave predsjednika slovenskog parlamenta i Markovićeva pripadnost rodnoj Hrvatskoj. Osim toga, Slovenija je bila i bitno lakši cilj.

Kao što je slovensko vodstvo znalo već rano ujutro 26. lipnja da će se oružani zahvat izvesti samo protiv Slovenije, to je vjerojatno znalo i hrvatsko vodstvo. Do jutra 27. lipnja odlučilo je da će Hrvatska ostati u pripravnosti, ali da neće prva krenuti.⁶³

Kad su 25. lipnja 1991. obje republike prihvatile izvedbene ustavne dokumente, proglasile su se neovisnim državama.⁶⁴ U tom trenutku se različite strategije realizacije neovisnosti još nisu tako jasno vidjele, iako je slovenski državno-politički vrh znao da Hrvatska neće odmah implementirati ustavni akt na praktičnoj razini, a na dijelu svog teritorija ga ionako nije ni mogla. Objе države su 26. lipnja uzajamno jedna drugoj priznale neovisnost. Hrvatska

⁶⁰ B. REPE, *Jutri je nov dan*, n. dj., 80.

⁶¹ ISTO, 78.

⁶² B. REPE, Razglasitev osamosvojitve, u: *Viri 19*, 22.-23.

⁶³ Prema trdnji Špegelja u političkom su vrhu u Zagrebu kružile priče o slovensko-srpskom sporazumu, što je oslabilo ozbiljnost u angažiranju za savezništvo sa Slovenijom. Vidi: M. ŠPEGELJ, *Sjećanja vojnika*, n. dj., 226.-227.

⁶⁴ *Dokumenti o državnosti Republike Hrvatske*, dok. 25, »Ustavna odluka o suverenosti i samostalnosti Republike Hrvatske«; *Viri DOS, III*, dok. 5, »Temeljna ustavna listina o samostalnosti in neodvisnosti Republike Slovenije«; dok. 7, »Ustavni zakon za izvedbu Temeljne ustavne listine o samostalnosti in neodvisnosti Republike Slovenije«.

deklaracija je odnos sa Slovenijom posebno izdvojila: »Republika Hrvatska uspostaviti će posebni ugovorni odnos s Republikom Slovenijom, stvarajući savez dviju samostalnih suverenih država.« Slovenska deklaracija je samo izrazila spremnost da zaključi savez suverenih država s osamostaljenim republikama bivše Jugoslavije.⁶⁵ Obje države dotadašnju su granicu između republika potvrdile kao državnu granicu.⁶⁶ Prema prethodno pripremljenom planu Slovenija je na granici s Hrvatskom uspostavila privremene granične prijelaze tzv. kontrolne točke. Hrvatska strana bila je obaviještena o uspostavi kontrolnih točaka već mjesec dana prije osamostaljenja.⁶⁷ Nekoliko dana prije osamostaljenja na najvažnijim prijelazima bilo je uspostavljeno devet kontrolnih točaka koje su postale improvizirani granični prijelazi. U ratu su tijela za unutarnje poslove obranu graničnih točaka na »južnoj granici« zanemarili, jer »vrijednost njihova držanja ne opravdava žrtve do kojih bi moglo doći pri njihovu osiguranju«.⁶⁸

Predsjedništvo Republike Slovenije nastup JNA ocijenilo je kao agresiju. Slovenske obrambene snage jutarnjem su se prodiranju kolona JNA suprotstavile barikadama, dok je uporaba oružja još uvijek visila u zraku. Na jutranje slovenske pozive u pomoć 27. lipnja predsjednik Tuđman odgovorio je predsjedniku predsjedništva Kučanu: »Zar stvarno misliš da ćemo se zbog vas angažirati?« Kučan mu je odgovorio: »Ne zbog nas, zbog vas samih bi to bilo dobro.«⁶⁹ No, predsjednik Tuđman sumnjao je u slovensko-srpsku kombinaciju koja je trebala dopustiti Sloveniji da istupi iz Jugoslavije i da tako strateški oslabi poziciju Hrvatske. U tom smislu svaku je konkretnu pomoć ili suradnju odbacivao. Suprotno tome, stanovništvo je ponegdje samoinicijativno počelo zaustavljati tenkovsku i oklopnu mehanizaciju. Tuđman je sazvao i sastanak šefova stranaka koji su se složili s njegovom odlukom da se Sloveniji ne pridruži u borbi s JNA.⁷⁰ I Špegelj svjedoči da je bio pozvan tog jutra u svojstvu zapovjednika ZNG-a kod predsjednika države, gdje je bilo nekoliko članova vlade. Tuđman mu je jasno dao do znanja da se nikako ne smiju uplitati u »ograničenu« vojnu intervenciju JNA u Sloveniji, pa čak i onda kad ga je ovaj podsjetio na dva dana star sporazum o prijateljstvu. Špegelj se, bez obzira na vlastito raspoloženje i razočaranje, podredio naredbi i jedinicama ZNG-a prosljedio naređenje »s najvišeg mjesta«. No, hrvatska strana je samoinicijativno, prema Špegeljevu nastojanju, ipak javljala novosti o kretanju kolona po hrvatskom području.⁷¹ Hrvatsko Vrhovno državno vijeće još je istog jutra posredovanje JNA u Sloveniji osudilo kao protustavno i protuzakonito i to prema jugoslaven-

⁶⁵ *Dokumenti o državnosti Republike Hrvatske*, dok. 28., 90.; *Viri DOS, III*, dok. 8, »Deklaracija ob neodvisnosti«, 35.

⁶⁶ Vidi bilješku 65.

⁶⁷ Jelko KACIN, »Vloga medijev v osamosvojitveni vojni«, u: *Slovenska osamosvojitve 1991: pričevanja in analize*, 276.

⁶⁸ *Viri DOS, III*, dok. 20., 53.

⁶⁹ Milan Kučan u intervjuu TV Sloveniji, 6. 7. 2006.; B. REPE, *Jutri je nov dan*, n. dj., 293.-294.

⁷⁰ B. REPE, *Jutri je nov dan*, n. dj., 78.

⁷¹ M. ŠPEGELJ, *Sjećanja vojnika*, n. dj., 227.-229.

skom zakonodavstvu! Zahtijevao je da se vojska vrati u vojarnje, najavio da će državljanje Hrvatske vojnike JNA pozvati da se povuku iz agresije na Sloveniju te izjavio da se Hrvatska protivi uporabi svog teritorija za akciju protiv Slovenije. Pismo s takvim stajalištima bilo je poslano SIV-u i ostalim republikama.⁷² Tako je Hrvatska okončala, inače nepotpisano, vojno savezništvo.

Prve reakcije na slovenskoj strani bile su razočaravajuće. Na sjednici slovenskog parlamenta iskazao ih je zastupnik socijaldemokrat France Tomšič, inicijator prvog sastanka dviju tada još oporbenih grupa u Otočcu na Krki prije godinu i pol dana, kad su se svi uvjerali da će se podupirati na putu iz Jugoslavije. No, ipak se zauzeo za pokušaj da se Hrvatska pridobije za zajednički nastup.⁷³ Međutim, slovenska politika se brzo oporavila od razočaranja, događaji su je u potpunosti zaokupili. No, pitanje je je li sa slovenskog stajališta bio hrvatski otkaz pomoći uopće loš? Obrana ograničena isključivo na Sloveniju onemogućila je eskalaciju sukoba, a najviše njegovu gorljivost. Rat bi se potpuno drukčije razvio ako bi JNA stvarno bila gurnuta prema spoznaji da se država lomi na dva dijela. U tom slučaju moguće je pretpostaviti ubrzano stupnjevanu agresiju i posve drukčiji tijek rata u Jugoslaviji. Sloveniji je bojište lokalizirano na njezinom području omogućilo da nastupi u glavnoj, medijski posve naglašenoj ulozi, koja je bila neprocjenljiva pri opredjeljivanju svjetske javnosti. Svoj medijski i stvarni rat mogla je uz to modelirati prema svojim stajalištima i potrebama. Lako je pretpostaviti da bi se u slučaju uključenja Hrvatske u obranu glavni sukobi ubrzo prenijeli u Hrvatsku pa bi tako bila i medijska pozornost i pozornost vanjskih čimbenika usmjerena uglavnom na Hrvatsku, što bi Sloveniju s njezinom posebnosću pretvorilo u privjesak i u krajnom slučaju čak i taoca hrvatskih prilika. Suprotno tome, nesudjelovanje Hrvatske je s njezinog stajališta moglo značiti izbjegavanje krvave provale međunarodne mržnje i rata s JNA. Ali, u strateškom smislu Hrvatska je ostala sama: ostala je tamo od kuda je bježala cijelo razdoblje od osamostaljenja. Različit odnos prema Sloveniji i Hrvatskoj u Brijunskom sporazumu međusobni je razlaz u daljnjem osamostaljivanju još više utvrdio, a ključni čimbenik bio je zaključak saveznog predsjedništva o privremenom povlačenju preostalih snaga JNA iz Slovenije 18. srpnja 1991.⁷⁴

V. Vojna pomoć Hrvatskoj

Vojna pomoć bila je plod dobrog razumijevanja slovenske strane što je u slovenskom nacionalnom interesu. Ni jedna ni druga oružana snaga nisu imale dovoljno oružja i bile su – svaka za sebe – pred osamostaljenje prisiljene pomoći si s tajnim uvozom oružja.⁷⁵ No, posve nove prilike nastale su kad su

⁷² B. REPE, »Razglasitev osamosvojitve«, u: *Viri* 19, 25; *Vjesnik*, 28. 6. 1991., 5.

⁷³ *Viri DOS, III*, dok. 20., 71.

⁷⁴ *Slovenska novejša zgodovina*, 1359.

⁷⁵ J. JANŠA, *Premiki*, n. dj., 149.-150; Jelko KACIN, »Vloga medijev v osamosvojitveni vojni«, u: *Slovenska osamosvojitve 1991 : pričevanja in analize*, 277. Špegelj tvrdi da je Hrvatska potpuno prekinula uvoz oružja nakon četiri mjeseca. Vidi: M. ŠPEGELJ, *Sjećanja vojnika*, n. dj. 197.-198.

slovenske obrambene snage početkom srpnja 1991. osvojile nekoliko velikih skladišta oružja JNA. U tom trenutku nekih vrsta naoružanja je bilo previše. Odluka da se ta sredstva ustupe Hrvatskoj kao pomoć donesena je zapravo slučajno, nakon poziva generala Špegelja, koji je sačuvao dobre veze sa slovenskim ministrima, unatoč njihovim primjedbama zbog promjene hrvatskih stajališta, ali i želji da mu pomognu s opremom koju nemaju gdje upotrijebiti. To je bilo već sredinom srpnja ili, moguće je, odmah nakon zaključka predsjedništva Jugoslavije da će se JNA povući sa slovenskog teritorija. Odmah je poslao oko 20 teretnjaka koji su natovarili prije svega vojni materijal, streljivo za minobacače i topove, protutenkovska minskoeksplozivna sredstva i eksploziv. Prema njegovoj ocjeni, Hrvatska je do 24. srpnja 1991. dobila oko sto tisuća tona takve pomoći. Naime, toga dana mu je ministar Janša javio da će Hrvatska od sad svu vojnu opremu plaćati prema uobičajenim cijenama. S obzirom na to da sam nije imao financijskih sredstava, a predsjednika za novac nije ni molio, prestao je prevoziti materijal.⁷⁶ Kako je takav ishod utjecao na buduću nabavu oružja iz Slovenije ili preko nje, nije posve jasno. Iz pojedinačnih podataka moguće je zaključiti da se vojna pomoć ipak ubrzo nastavila u obliku slovenskog posredovanja u nabavi oružja za Hrvatsku, ali i izravne prodaje oružja. Svakako, i pojedinačni dobavljači su se pozivali na dogovor slovenske i hrvatske strane. Kad su u rujnu izbili sukobi većih razmjera, nabava oružja iz Slovenije za Hrvatsku bila je pitanje života i smrti. U jesen su se, po svemu sudeći, u Otočcu na Krki sastala vodstva obiju država i dogovorili se o načinu i uvjetima kupovine naoružanja i posredovanju, koja je u idućim mjesecima dostigla svakako velik, iako nepoznat opseg.⁷⁷

Kao što je vojna pomoć Hrvatskoj bila u slovenskom interesu, suprotno tome, pomoć Austrije i Njemačke u osamostaljenju Hrvatske bila je nepoželjna. Naime, istodobno osamostaljenje obiju država Sloveniji je oduzimao manevarski prostor za potpuno odvajanje od jugoslavenske situacije. Međutim, upravo je pitanje međunarodnog priznanja u očima onih koji su to najviše podupirali i za to se najviše zalagali, bilo pitanje istodobnog priznanja obiju država. Slovenija je nakon dogovorenog povlačenja JNA sa svog područja nastojala što prije uvjeriti međunarodnu javnost u potrebu njezinog odvojenog priznanja, bez obzira na ostale jugoslavenske republike. Tako je vanjski ministar Dimitrij Rupel 20. kolovoza 1991. njemačkom kolegi Dietrichu Genscheru predlagao stupnjevito uređenje bivšega jugoslavenskog prostora: Slovenija bi

⁷⁶ M. ŠPEGELJ, *Sjećanja vojnika*, n. dj., 238.-239. Ako bi s 20 kamiona prevezli više od 100.000 tona materijala, uz pretpostavku da jedan kamion može ukracati 20 tona, to bi značilo da je izvršeno 5.000 vožnji. To pokazuje da je precijenjena ukupna količina vojnog materijala. Vjerojatnije je riječ o nekoliko tisuća tona, najvjerojatnije iz skladišta u Ložnici pokraj Slovenske Bistrice i Bistrice pokraj Vrhnike.

⁷⁷ Matjaž FRANGEŽ, *Kaj nam pa morete : od trgovine z oružjem do Depale vasi*, Ljubljana 2007., 50.-64. Prema objavljenom izvješću Ureda predsjednika Vlade istražnoj komisiji državnog zbora od 7. lipnja 1994. prvi je transport otišao izravno iz Kopra u Hrvatsku 6. listopada 1991. Vidi: ISTO, 381. Sa stajališta slovensko-hrvatskih odnosa danas su prije svega upitne cijene po kojima je oružje prodano.

bila neovisna, Hrvatska u konfederaciji s preostale četire republike koje bi, pak, činile federaciju. No, od plana nije bilo ništa, ali zato je u Hrvatskoj izazvao puno ljutnje na Sloveniju jer se smatralo da time Hrvatsku gura u Jugoslaviju.⁷⁸ No, istodobno je takvo nastojanje dobro došlo onim državama koje osamostaljenju republika i raspadu Jugoslavije nisu bile tako naklonjene. One su, nakon što su zaključile da se i srpska (jugoslavenska) strana odrekla Slovenije, Hrvatsku htjele zadržati u jugoslavenskom okviru i spriječiti njezinu neovisnost. Hrvatska je tome nepovjerenju i sama dosta pridonijela pregovorima svoga predsjednika sa Slobodanom Miloševićem i odnosom prema hrvatskim Srbima.⁷⁹

Služba za analize Ministarstva za vanjske poslove u studenom 1991. izradila je analizu za ministarstvo. Glede Hrvatske naglasila je da Europska zajednica u optužbama zbog kršenja primirja neopravdano izjednačava agresora i Hrvatsku, koja se branila. Iako je Hrvatska bila u vojnom smislu u podređenom položaju, Služba je dobro ocijenila njezinu obrambenu aktivnost: »Hrvatska je na vojnom području, unatoč golemoj razlici u naoružanju (i, prema svemu sudeći, manjkavoj i samo na stranačkom načelu temeljenoj organizacijskoj pripremljenosti) pokazala iznenađujuću žilavost i upornost, prije svega veliku motiviranost svojih obrambenih snaga, ali upitno je kad će agresija biti zaustavljena.«⁸⁰ Problematičnim je ocijenila unutarnje političko obračunavanje koje je, prema svemu sudeći, počelo raskolom između HDZ-a i Parage te razilaženjem između Tuđmanova i desnog krila u HDZ-u. Slovensko djelovanje bilo je ocijenjeno, sa sugestijom za daljnje ponašanje, sljedećim riječima: »U raspletu jug. krize Sl. i H. nastupale su u osnovi, s višekratnim vremenskim razmacima Hrvatske, 'konvojski' na jednakim načelima (demokratski pluralizam, samoodređenje, europska usmjerenost): tako ih je prihvatila i svjetska javnost, napose onaj dio koji je osamostaljenje podupirao zbog njihove demokratskičnosti. Nakon odluke JNA o odlasku iz Slovenije ta povezanost 'dviju sijamskih blizanaca' nije više u strateškom interesu Slovenije jer se njezini uvjeti za priznanje znatno razlikuju od hrvatskih, ali je i dalje u interesu Hrvatske koja se za nju zauzimala i na Haškoj konferenciji.«⁸¹

Međutim, slovensko nastojanje da se Slovenija odvoji od hrvatske situacije u prilog svom vlastitom priznanju, nije bilo previše uspješno. No, razlog nije u tome što bi se Slovenija suzdržavala od otvorenog izražavanja takvog stajališta, nego zbog šire europske politike.⁸² Ta je, naime, povezala priznanje Slovenije

⁷⁸ B. REPE, *Jutri je nov dan*, n. dj., 79.

⁷⁹ ISTO.

⁸⁰ *Viri DOS, III*, dok. 126, Nekateri elementi za oceno sedanjega međnarodnega položaja Slovenije, 25. 11. 1991., 355.

⁸¹ *VIRI DOS, III*, dok. 126., 356.

⁸² Analitičar je napisao: »Na pitanje je li Slovenija imala mogućnost da se od te povezanosti s Hrvatskom odvoji, moramo odgovoriti negativno. Odlučujuće uvjete diktirala je EZ, koja dosad nije imala namjere da bi odvojeno rješavala položaj Slovenije. Medijska kampanja s takvom argumentacijom imala bi za posljedicu da bi dio javnosti, koji je naklonjen priznanju, prigovorio Sloveniji 'egoizam'.« *Viri DOS, III*, dok. 126., 356.

s priznanjem Hrvatske, pa čak i s priznanjem svih republika koje bi to željele. Tako je u studenome i u prosincu 1991. Europska zajednica već bila usredotočena na oblikovanje bivšega jugoslavenskog prostora. I Njemačka, kao država koja je najviše nastojala izboriti zajedničko priznanje, priznanje Hrvatske i Slovenije čvrsto je vezala u paket. Suočavala se s onim državama u zajednici i sa SAD-om koje nisu pristale na priznanje prije nego što završi haška konferencija s očekivanim zaključkom o nekakvoj jugoslavenskoj zajednici, koji bi barem prividno sanirao jugoslavensku krizu. Zato te države i nisu željele priznati Sloveniju, a još manje Hrvatsku da ne bi ugrozile taj cilj.⁸³

Međutim, situacija se razvijala dalje, a prije svega spoznaja da sukobi traju neovisno o priznanju. Zato je Europska zajednica izradila kriterije za priznanje jugoslavenskih republika i sazvala konferenciju o Jugoslaviji sredinom prosinca 1991. Njezino polazište bio je njemačko-francuski plan koji je na kompromisnoj razini uskladio francusku suzdržanost i njemačku gorljivost. Nijemci su, prema svemu sudeći, nastojali priznati Sloveniju i Hrvatsku zajedno i to što prije, jer bi, čini se, prema jednoj zamisli čak od predsjednika dviju država zahtijevali da u roku od 24 sata odgovore na pitanja o priznanju.⁸⁴ Priznanje većine europskih država uslijedilo je 15. siječnja 1992. i obuhvatilo je kako Sloveniju tako i Hrvatsku.

* * *

Što se tiče savezništva Slovenije i Hrvatske, ono se po međunarodnom priznanju pretvorilo u normalne, iako još uvijek ne i razvijene diplomatske odnose između obiju država, koje su imale puno toga zajedničkog, ali i različitog. »Budući razvoj obiju država, koje su se međusobno priznale i koje održavaju prijateljske odnose, nosi u sebi mogućnosti prema različitim pogledima o uređenju pojedinačnih pitanja (morska granica, ribarstvo, imovinska pitanja, odšteta u vezi s mirovinama hrvatskih štedišta, dugovi hrvatskih poduzeća, jamstvo LB za devizne račune hrvatskih štedišta, nekomplementarnost industrije itd.). Njihovo strpljivo i konstruktivno rješavanje u interesu je Slovenije za koju će Hrvatska biti susjeda s najdužom granicom i preko čijeg će teritorija teći veza s jugoistočnom Europom.«⁸⁵ Citirani analitičar je, dakle, već u studenome 1991., kad je Hrvatska još uvijek bila usred rata, primijetio moguću klicu međususedskog spora pri uređivanju manje načelnih, ali u mirnom razdoblju, važnijih pitanja. Većinu pitanja 16 godina kasnije dvije države još nisu uspjele riješiti i sve više truju međusobne odnose.

Prijevod: Zdenko Radelić

⁸³ *Viri DOS, III*, dok. 127., 363.

⁸⁴ ISTO, dok. 129., 367.

⁸⁵ ISTO, dok. 126., 356.

SUMMARY

SLOVENIA – ALLY OF CROATIA AT THE BREAK-UP OF THE YUGOSLAV STATE: FROM “UNPRINCIPLED COALITION” TO THE BREAKDOWN OF THE MILITARY ALLIANCE, 1989-1991

Slovenia and Croatia became allies at the time of the Yugoslav crisis in defense against the threat of the centralization of Yugoslavia under Milošević's influence. This very fact became the basis of an objective alliance which tied the two republics to an active coalition. They supported each other's resistance in federal and state bodies. The key turning point was the break-up of the 14th Congress of the Yugoslav League of Communists in January 1989. The socialist elites of both republics decided to allow the transition to a multi-party system. At elections held in April and May, former opposition parties took power in both republics: the HDZ in Croatia, and the DEMOS coalition in Slovenia. The new political sets, which had established contacts in the months prior to the elections, agreed to provide each other mutual support in political conflicts with federal bodies, and in their respective republics. The unofficial alliance took the form of various personal contacts, including on the very highest levels. The main issue, which simultaneously divided and united both of them from July 1990 on, became the common project of reforming Yugoslavia and the confederation. Both republics saw this idea as diametrically opposed to the centralizing tendency inherent in drive to restructure the state as a “modern federation,” which was promoted by the Milošević line and which had many supporters in the state's federal bodies, especially the Yugoslav People's Army (JNA). Nonetheless, the two republics were not in the same situation: Slovenian political forces increasingly advocated complete independence for Slovenia, while Croatian politicians favoured confederation because this could enable closer ties with the Croats of Bosnia and Hercegovina. In addition, the Republic of Croatia was being pressured by the so-called “log revolution” after August 1990, by which the Serb minority wanted to establish an independent government, supported politically by Serbia and indirectly by the JNA. After the plebiscite on Slovenian independence in December 1990, which established a six month delay in the declaration of Slovenian independence at a maximum, the two republics treated their relations ever more like sovereign states. In the crisis created by the decision to disarm paramilitary units, the ministers of defense and of internal affairs of both republics reached an agreement on the 20th of January, but the leaders of both governments rejected it. After several attempts, the idea of proclaiming a Slovenian-Croatian confederation was given up as unrealizable. Croatia timed its plan to proclaim independence to coincide with Slovenia's. An informal agreement around a common defense should the JNA intervene in one of the republics was strengthened by a number of concrete military plans and measures, so this agreement was finally signed in June 1991. Both republics declared independence on 25 June, 1991;

from that point in time on, three states existed on the territory of the former Yugoslavia. Both states mutually recognized each other within their existing territory. However, on 27 June 1991, the JNA intervened solely against Slovenia. The Croatian state leadership decided against joint military action against the JNA, which had denounced Slovenia as the aggressor, but Croatia prohibited the JNA from using Croatian territory to stage operations against Slovenia. The JNA did not respect this decree. The lack of cooperation on the part of Croatia greatly offended Slovenia, even though the intensity of aggression against Slovenia was of relatively low intensity, and Slovenia quickly repulsed it. At the Brioni Conference held on 7 July, 1991, both states agreed to a three month suspension of the process of independence, but the Slovenian situation was primarily at issue. The conditions in Croatia were greatly worsened when on 18 July the Presidium of Yugoslavia decided to unilaterally and temporarily withdraw all JNA forces from Slovenia. Croatia unsuccessfully sought the same for itself. In the fall of 1991 the war in Croatia broke out, though the European Union and especially Germany continued to tie recognition of Slovenian sovereignty to recognition of Croatian sovereignty. The European Union recognized both republics at the same time on 15 January 1992, which amounted to international recognition for both states. The onetime allies were now confronted with a number of issues as neighbours (boundary issues on land and sea, and the problem of the Ljubljana bank), while they found themselves in quite different situations with regard to their respective internal conditions and in international affairs.

Key words: Slovenia, Croatia, Yugoslavia, Confederal Agreement, JNA, Territorial Defense, 1991